

นิทรรศการผ้าบาติก: สายสัมพันธ์ชาวและสยาม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พุทธศักราช ๒๔๑๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนสิงคโปร์และชวาอย่างเป็นทางการ ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่พระองค์ได้เสด็จไปทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ วัตถุประสงค์ของการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนั้นก็เพื่อศึกษาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ รวมทั้งแบบอย่างการปกครองของบ้านเมืองที่เป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก และนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ในเวลาต่อมาพระองค์ได้เสด็จฯ เยือนประเทศต่างๆ อีกหลายแห่ง และยังได้เสด็จฯ ไปเยือนสิงคโปร์และชวาอีกสองครั้งในพุทธศักราช ๒๔๓๙ และ ๒๔๔๔

เรื่องการเสด็จพระราชดำเนินเยือนชวาทั้ง 3 ครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน *จดหมายเหตุเสด็จประพาสเกาะชวาในรัชกาลที่ ๕ ทั้ง 3 คราว*¹ ซึ่งใน พระนิพนธ์ฉบับนี้ มีรายละเอียดเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชมสถานที่สำคัญๆ หลายแห่ง ซึ่งมีสถานที่ผลิต “ผ้าบาติก” หรือที่คนไทยเรียกกันว่า “ผ้าปาเต๊ะ”² รวมอยู่ด้วย

วัฒนธรรมการใช้ผ้าบาติก ปรากฏแพร่หลายอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย ประเทศในคาบสมุทรมลายู ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ และบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ผ้าบาติกเป็นที่นิยมอย่างมากในอินโดนีเซีย โดยเฉพาะที่เกาะชวา พบว่าผ้าบาติกที่ผลิตในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบลวดลายและสีสันทันที่หลากหลายนับไม่ถ้วน ในระหว่างการเสด็จฯ เยือนชวาทั้งสามครั้ง พระบาทสมเด็จพระ

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. *จดหมายเหตุเสด็จประพาสเกาะชวา ในรัชกาลที่ 5 ทั้ง 3 คราว*

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 65

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อผ้าบาติกกลับมารวมจำนวนกว่า ๓๐๐ ผืน และมีการเก็บรักษาไว้อย่างดีที่พระราชฐานชั้นในพระบรมมหาราชวัง ในการเก็บรักษานั้น มีการให้หมายเลขกำกับผ้าแต่ละผืน พร้อมทั้งบันทึกข้อมูล ประเภทผ้า ชื่อลายผ้า แหล่งผลิต และราคาของผ้าแนบไว้ด้วย ผ้าบางผืนยังมีการบันทึกเรื่องการใช้ผ้า ตำแหน่งผู้สวมใส่ รวมทั้งความสำคัญของลวดลายผ้า ประกอบไว้ด้วย ซึ่งถือเป็นหลักฐานสำคัญยิ่ง ที่แสดงให้เห็นว่า การเสด็จพระราชดำเนินเยือนชวา นั้นไม่เพียงแต่จะเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ยังทรงสนพระทัยในธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีร่วมกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

ดังนั้นในพุทธศักราช ๒๕๖๑ พิพิธภัณฑ์ผ้าฯ จึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เชิญผ้าบาติกดังกล่าวออกมาจัดแสดงในนิทรรศการ **ผ้าบาติก: สายสัมพันธ์ชวาและสยาม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** เพื่อให้ผู้เข้าชมได้ร่วมระลึกถึงพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนชวา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งที่น่ามาสู่การพัฒนาประเทศในรัชสมัยของพระองค์ และได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมการใช้ผ้าบาติกในประเทศอินโดนีเซียด้วย